

Darbas su romais. Vietos bendruomenių dalyvavimas ir galių joms suteikimas

Santrauka

/// *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje nustatytos teisės yra ypač svarbios romų kilmės asmenims. Svarbiausia – teisė į nediskriminavimą (21 straipsnis).*

Nepaisant pastangų nacionaliniu, Europos ir tarptautiniu lygmenimis didinti socialinę ir ekonominę romų integraciją Europos Sąjungoje (ES), daugelis jų vis dar susiduria su dideliu skurdu, didele socialine atskirtimi ir diskriminacija. Dažnai su tuo susiję padariniai yra ribotos galimybės gauti kokybišką išsilavinimą, darbą ir paslaugas, taip pat mažos pajamos, normų neatitinkančios būsto sąlygos, prasta sveikata ir mažesnė tikėtina gyvenimo trukmė. Be to, dėl šių problemų jie negali naudotis savo pagrindinėmis teisėmis, kurios numatytos ES pagrindinių teisių chartijoje.

Pastaraisiais metais ES vis labiau siekia didinti romų socialinę įtrauktį ir kovoti su diskriminacija ir priešišku romams. Svarbus lūžis įvyko 2011 m. balandžio mėn., kai Europos Komisija, siekdama apčiuopiamesnio pokyčio, parengė ES romų integracijos nacionalinių strategijų planą iki 2020 m.¹ Plane valstybės narės raginamos parengti konkrečias nacionalines romų integracijos strategijas arba integruotas politikos priemonių rinkinius, skirtus didinti romų įtrauktį švietimo, užimtumo, būsto ir sveikatos srityse. 2013 m. gruodžio mėn. Taryba paskelbė rekomendaciją dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse, kurioje paragino remti „romų aktyvų pilietiškumą skatinant jų socialinį, ekonominį, politinį ir kultūrinį dalyvavimą visuomenėje,

be kita ko, vietos lygiu“.² Komisija kasmet vertina rekomendacijos įgyvendinimo pažangą.³

2010 ir 2011 m. ES pagrindinių teisių agentūra dalyvavo Europos Komisijos romų reikalų darbo grupės veikloje ir pateikė per apklausas surinkty statistinių duomenų⁴ apie romų padėtį. Tačiau šie duomenys nepadėjo paaiškinti, kodėl ES investicijos į romų įtrauktį nedavė lauktų rezultatų. Todėl agentūra parengė daugiamečių tyrimų projektą, siekdama nustatyti ir suprasti, kaip formuojasi sėkmingų investicijų į romų įtrauktį kliūtys ir veiksniai. Per 11 ES valstybių narių 21 vietovėje įgyvendintą projektą „Romų įtrauktis vietos lygmeniu“ nagrinėta, kaip laikomasi ES romų įtraukties bendrųjų pagrindinių principų 10 principo dėl aktyvaus romų dalyvavimo ir kaip jis praktiškai įgyvendinamas⁵. Be to, tyrimai reikalingi, nes labai svarbu geriau suprasti integracijos veiksnius ir kliūtis vietos lygmeniu siekiant kurti priemones, atspindinčias nacionalines ir Europos politikos sistemas (įskaitant ES romų integracijos nacionalinių strategijų planą, Rasinės

1 Europos Komisija (2011), *ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.*, COM(2011) 173 final, Briuselis, 2011 m. balandžio 5 d.

2 Europos Sąjungos Taryba (2013), 2013 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija 378/1 dėl romų veiksmingų integravimo priemonių valstybėse narėse, OL 2013 C 378, p. 378/6.

3 Daugiau informacijos rasite Komisijos interneto svetainėje, kuri skirta romų integracijai ES šalyse.

4 FRA (2009), *EU-MIDIS - Data in focus: the Roma*, („Apklausa apie mažumas ir diskriminaciją ES. Duomenys apie romus“), Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras (Leidinių biuras).

5 Europos Sąjungos Taryba, Tarybos išvados dėl romų įtraukties. 2947-asis Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų tarybos posėdis, Liuksemburgas, 2009 m. birželio 8 d., Bendrieji pagrindiniai romų įtraukties principai, kurie buvo aptarti per pirmąjį integruotos Europos romų integracijos platformos susitikimą, 2009 m. balandžio mėn.

lygybės direktyvą ir ES kovos su diskriminacija teisės aktus), taip pat stebėti, kaip tokios priemonės įgyvendinamos.

Šis projektas padeda įtraukti romus vietos lygmeniu ir ugdyti jų gebėjimą dalyvauti kaip lygesniems partneriams santykiuose su vietos administracijomis ir pilietine visuomene. Projekto metodika apima įvairių nedidelio masto priemonių kūrimą, planavimą, įgyvendinimą ir stebėseną įvairiose srityse – nuo švietimo iki užimtumo, sveikatos priežiūros, būsto, kultūros ir kt. Tyrimams šios priemonės labai svarbios – jos padeda surinkti duomenis ir informaciją. Kalbant apie susijusias romų bendruomenes, šios priemonės buvo vienas iš svarbių projekto rezultatų, nes pačios bendruomenės, padedamos vietoje dirbančių ekspertų ir vietos valdžios institucijų, galėjo nustatyti prioritetus ir įgyvendinti veiksmus. Projekto veiklos raida taip pat padėjo atkreipti dėmesį į problemas, su kuriomis kasdien susiduria romų, sintų ir kitos romų ir klajoklių grupės, taip didinant informuotumą apie romų diskriminaciją ir priešišumą jiems. Tiesioginis tyrimų rezultatas – patobulinti vietos valdžios institucijų ir romų bendruomenių bendradarbiavimo ir bendravimo būdai, turint omeny, kad daugeliu atvejų tokios sąveikos anksčiau apskritai nebuvo. Žmonės sužinojo, kaip pasakyti apie savo poreikius ir dirbti kartu ieškant bendrų sprendimų, galinčių padėti išspręsti vietos lygmens integracijos problemas. Net bandymai per visą tyrimų procesą užtikrinti vietos valdžios institucijų, romų ir kitų gyventojų bendradarbiavimą ir padaromas klaidos yra vertingi, nes parodo vietos lygmens integravimo pastangų sudėtingumą ir sunkumus.

Gauti duomenys gali padėti ES ir jos valstybėms narėms gerinti savo politinį atsaką, taip pat parengti finansavimo priemones, siekiant palengvinti prasmingą romų dalyvavimą įgyvendinant veiksmus jų socialinei įtraukčiai pagilinti.

Todėl pagrindiniai tyrimų tikslai buvo šie:

- nustatyti ir suprasti, kas veiksminga ir kas ne įgyvendinant romų įtraukties priemones vietos lygmeniu ir kokios yra to priežastys;

- surinkti duomenis apie visą vietos lygmens romų integracijos pastangų procesą, įskaitant tai, kaip bendruomenės ir vietos valdžios institucijos nustato prioritetus, kaip vietos suinteresuotieji subjektai pasiekė bendrą sutarimą, kaip konkrečiai žmonės dalyvauja ir kokias funkcijas atlieka;
- sudaryti palankesnes sąlygas bendruomenėms dalyvauti įtraukties skatinimo veikloje ir išnagrinėti, kaip būtų galima taikyti skirtingus dalyvavimo metodus;
- nustatyti, ar aktyvesnis bendruomenės narių dalyvavimas vietos lygmeniu gali padėti pasiekti geresnių integracijos rezultatų ir (arba) užtikrinti geresnį vietos lygmens iniciatyvų įgyvendinimą.

Pagrindinė ataskaita skirta suprasti ir išnagrinėti romų įtraukties procesą vietos lygmeniu. Joje nustatyti pagrindiniai romų įtraukties vietos lygmeniu veiksniai ir kliūtys, kitaip tariant, kas veiksminga romų įtraukties srityje, kas neveiksminga ir kodėl. Tyrimas buvo rengiamas atsižvelgiant į romų įtrauktį, tačiau jo loginis pagrindas ir metodika svarbūs sprendžiant ne tik romų bendruomenėms aktualius klausimus. Dalyvaujamosios metodikos laikymasis rengiant vietos lygmens veiksmus ir strategijas gali padėti pagerinti politiką ir projektus, skirtus kitoms pažeidžiamoms grupėms, pvz., neįgaliesiems, vaikams, benamiams, migrantams ir pabėgėliams, taip pat visai visuomenei. Be to, tokia metodika gali padėti piliečiams pasinaudoti savo teisėmis ir pagerinti savo padėtį vietos lygmeniu.

Šioje suvestinėje ataskaitoje pateikiamos pagrindinės duomenų rinkimo vietoje išvados ir jomis pagrįstos FRA nuomonės. Pagrindinėje ataskaitoje „Darbas su romais. Vietos bendruomenių dalyvavimas“ pateikiamos išsamios duomenų rinkimo vietoje išvados. Be to, su pagrindine ataskaita pateikiami tyrimai iš dvidešimt vienos vietovės vienuolikoje dalyvaujančių ES valstybių narių, taip pat vaizdo įrašai ir kita medžiaga, su kuria galima susipažinti projekto interneto svetainėje⁶.

6 Žr. FRA (2018), *Working with Roma: Participation and empowerment of local communities* („Darbas su romais. Vietos bendruomenių dalyvavimas ir galių joms suteikimas“), Liuksemburgas, Leidinių biuras. Projekto interneto svetainę galima rasti FRA interneto svetainėje.

Pagrindinės išvados ir FRA nuomonės

Tyrimai suteikia daug žinių apie tai, kokia yra socialinės įtraukties ir romų integracijos praktika. Daug atskirų vietos tyrimų rodo, kad galima pasiekti prasmingų ir apčiuopiamų pokyčių, vietos bendruomenėms galima suteikti galių ir vietos valdžios institucijos gali tapti atsakingesnės ir veiksmingesnės siekdamas apsaugoti ir propaguoti savo vietos piliečių teises. Be to, tyrimų duomenimis, dalyvaujantieji procesai, kurie vietos piliečiams suteikia galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, gali būti svarbi socialinės įtraukties procesų priemonė. Suvoikiant socialinės įtraukties ir atskirties sudėtingumą, gali būti lengviau nagrinėti kitus turimus duomenis atitinkamame kontekste ir žengti pirmą žingsnį sprendžiant realias problemas vietoje.

Svaraus romų dalyvavimo jiems svarbioje veikloje skatinimas

Dalyvavimas yra vienas iš 10 Europos Sąjungos bendrųjų pagrindinių romų įtraukties principų. Romų dalyvavimas rengiant vietos lygmens projektus, strategijas ir įtraukties pastangas, kuriomis siekiama jiems padėti, labai svarbus siekiant sėkmingo jų įgyvendinimo. Dalyvavimo būdai ir intensyvumas gali skirtis. Pavyzdžiui, valdžios institucijos gali pakviesti gyventojus dalyvauti organizuojamuose susitikimuose, jie gali būti skatinami prisidėti prie sprendimų priėmimo procesų arba jų gali būti paprašyta dalyvauti įgyvendinant veiksmus. Iš tyrimų matyti, kad sukurti prasmingo žmonių bendradarbiavimo erdvę, mokytis eiti į kompromisus ir rasti bendrus sprendimus gali būti sunku. Todėl, tam palengvinti reikia patirties ir įgūdžių.

Vietos gyventojus sudominti ir įtraukti į dalyvavimą iniciatyvose gali būti sudėtinga. Jie nori žinoti, kaip planuojami veiksmai gali padėti tenkinti būtiniausias jų poreikis, nes jiems kartais gali atrodyti, kad dalyvavimas projektuose nesusijęs su jų kasdienių problemų sprendimu. Susitarimas dėl konkrečių tikslų ir konkretūs rezultatai, kurie žmonėms atneša nors ir mažą, bet apčiuopiamą naudą, padeda užtikrinti dalyvavimą projektuose ir kitoje įtraukties veikloje. Prieš imantis abstraktesnių bendruomenės plėtros veiksmų, taip pat gali būti svarbu pasirūpinti baziniais poreikiais, pavyzdžiui, užtikrinti tinkamą būstą, suteikti galimybę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įgyti išsilavinimą ir įsidarbinti. Per tyrimus nustatyta, kad, siekiant užtikrinti nenutrūkstamą vietos žmonių dalyvavimą, labai svarbu didinti romų bendruomenių ir vietos valdžios institucijų tarpusavio pasitikėjimą, siekti,

kad dalyvavimas nebūtų formalus, spręsti konfliktus, šalinti kylančią įtampą ir suvokti, kad dalyvavimo negalima užtikrinti per jėgą.

Lilis. Asociacijos AFEJI socialiniai darbuotojai dalyvauja saviraiškos grupių susitikime prie romų šeimų namų. Saviraiškos grupės romams suteikė galimybę išsakyti savo rūpesčius, poreikius ir idėjas (© FRA).

Tai svarbu, nes daug savivaldybių ir vietos bendruomenių, ilgus metus nepadariusios pažangos (arba tik mažai) romų įtraukties srityje, yra nusivylusios. Nedaug savivaldybių nori arba gali daug investuoti į pokyčius, o bendruomenės ne visada pakankamai motyvuotos aktyviai dalyvauti. Iš tyrimų rezultatų matyti, kad dėmesys sėkmingai įgyvendintiems projektams ir vietos valdžios institucijų pasirengimas ir atvirumas imtis veiksmų romų įtraukties srityje yra būtinos sąlygos norint planuoti naują veiklą ir užtikrinti praktinį vietos subjektų įsitraukimą į veiklą. Be to, tyrimai atskleidžia, kad projektų rezultatai gali būti sėkmingesni, jei kuriami ir taikomi įgyvendinimo metodai, kurie atspindi vietos ypatumus ir konkrečius susijusių asmenų poreikius. Ypač svarbu atsižvelgti į konkrečius romų tautybės moterų poreikius ir suteikti joms praktinį vaidmenį įgyvendinant projektus. Kitaip tariant, nėra vieno visur tinkancio būdo romų įtraukčiai užtikrinti.

Daugelio vietos bendruomenių narių niekada nebuvo teirautasi, ko jiems reikia, ir daugelis iš jų yra įpratę būti pasyviais socialinės įtraukties projektų arba programų gavėjais, besinaudojančiais iniciatyvomis, kurias parengia ir įgyvendina ne bendruomenės nariai. Dalyvavimą jie dažniausiai suprasdavo kaip dalyvavimą susitikime, mokymuose, praktiniame seminare arba kaip laikiną įdarbinimą veikloje, kuri buvo parengta ne jų pačių. Kadangi prasmingesnių dalyvavimo formų taikymo patirtis yra ribota, reikia remti ir stiprinti bendruomenių narių gebėjimą pasinaudoti savo teise aktyviai dalyvauti

jiems svarbiuose projektuose ir jausmą, kad jie gali išreikšti savo poreikius. Tai reiškia, kad nacionalinės arba vietos valdžios institucijos turi įtraukti ir ekspertus, kurie gali veiksmingai bendrauti su vietos bendruomenėmis.

Visa tai susiję su pagrindine padaryta išvada – dalyvavimas turi būti prasmingas. Tai reiškia, kad reikia spręsti klausimus, susijusius su jų poreikiais, ir suteikti jiems praktinį vaidmenį apibrėžiant socialinės įtraukties strategijų, politikos ir projektų tikslus ir jų siekiant. Vietos valdžios institucijos ir kiti subjektai, įgyvendinantys socialinės įtraukties projektus arba priemones, turėtų pasirinkti ir taikyti tokias dalyvavimo formas, kurios padėtų išvengti paviršutiniško požiūrio. Be to, siekiant prasmingo ir intensyvaus dalyvavimo, reikia laiko, kad dalyviai galėtų plėtoti savo komunikacijos ir kitus įgūdžius.

FRA 1 nuomonė

Valstybės narės, ypač vietos valdžios institucijos, turi sudaryti palankias sąlygas svariame romų dalyvavime vietos įtraukties veikloje. Vietos valdžios institucijos ir bet kokie subjektai, įgyvendinantys socialinės įtraukties projektus arba priemones, turėtų aiškiai nurodyti tikslus ir uždavinius, konkrečius kiekybinius rodiklius ir rezultatus, taip pat ribines bet kokių socialinės įtraukties veiksmų sąlygas, siekiant motyvuoti vietos gyventojus ir užtikrinti jų dalyvavimą. Jie taip pat turėtų labai stengtis, kad dalyvavimas netaptų paviršutiniškas. Tai reiškia, kad reikia bendradarbiauti su vietos bendruomenėmis ir padėti joms dalyvauti priimančioms sprendimus, kad būtų paimama jų požiūrio į vietos integracijos strategijas, veiksmų planus ir projektus.

FRA 2 nuomonė

Vietos valdžios institucijos ir projektų vykdytojai turėtų atsižvelgti į lyčių aspektus, kad nustatytų potencialias kliūtis moterims dalyvauti veikloje ir parengtų strategijas joms įveikti. Planuojant susitikimų ir veiklos laiką ir vietą, reikėtų atsižvelgti į konkrečias bendruomenių aplinkybes ir poreikius. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kokį poveikį šie aspektai gali daryti visų pirma romų moterims arba vaikams, kurių galimybės dalyvauti gali būti labiau ribotos ar paveiktos kitų susirūpinimą keliančių aspektų.

Bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo stiprinimas siekiant užtikrinti sėkmę

Suinteresuotųjų subjektų tarpusavio pasitikėjimas (arba jo stoka) turi įtakos įtraukties projektų įgyvendinimui. Esamų santykių stiprinimas yra svarbus veiksnys siekiant užtikrinti vietos bendruomenių dalyvavimą. Kai bendruomenės pasitiki tais, kas įgyvendina projektus, labiau tikėtina, kad jos dalyvaus projekto veikloje ir atvirai dalysis savo mintimis ir nuomonėmis; todėl įgyvendinamos priemonės galiausiai padeda siekti konkretesnių ir prasmingesnių rezultatų. Kaip atskleista tyrimais, tais atvejais, kai vietos priemonės nepadaeda patenkinti lūkesčių, susijusių su žmonių poreikių užtikrinimu, galiausiai prarandamas pasitikėjimas ir nebelieka motyvacijos toliau dalyvauti.

Pasitikėjimo stiprinimas ir pagrindinių vietos rėmėjų, kurie yra užmezgę pasitikėjimu pagrįstus ryšius su bendruomenėmis, nustatymas yra sudėtingas ir daugialypis procesas. Kai ekspertai į vietos bendruomenes patenka kaip „pašaliečiai“, kurių bendruomenių nariai nepažįsta, tenka skirti daug laiko ir energijos pasitikėjimu grindžiamiems santykiams sukurti ir plėtoti. Kai integracijos pastangos įgyvendinamos jau pasitikėjimą turinčių asmenų ir grindžiamos esamais tinklais ir pasitikėjimo santykiais, galima greičiau organizuoti veiklą ir su žmonėmis užmegzti intensyvesnius bendradarbiavimo pagrįstus santykius. Be to, siekiant, kad pasitikėjimas ir dalyvavimas būtų tvarūs, labai svarbu įgyvendinti konkrečius bendruomenės poreikius atitinkančius pokyčius ir skaidriai spręsti tiek romams, tiek kitiems gyventojams svarbius klausimus.

Stara Zagora. Lozeneco rajono gyventojai per 2016 m. vasario mėn. surengtą tikslinę grupės diskusiją aptaria, kaip atrodytų jų idealus būstas ir koks būtų pavyzdinio namo architektūrinis planas (© FRA).

FRA 3 nuomonė

Valstybės narės turėtų sutelkti nacionalinius išteklius ir ES finansavimą, kad padėtų su romais dirbančioms vietos valdžios institucijoms ir pilietinės visuomenės organizacijoms konkrečiai reaguoti į vietos lygmens poreikius. Santykiuose su romais jos turėtų remti dalyvaujimąjį požiūrį ir įtraukti dalyvavimo mechanizmus į vietos politikos ir strategijos kūrimą. Tuo tikslu jos turėtų remtis esamais tinklais ir pasitikėjimu pagrįstais ryšiais, atkreipti dėmesį į pagrindinių rėmėjų vaidmenį ir į tai, kiek laiko reikia pasitikėjimu grindžiamiems santykiams su bendruomenėmis užmegzti, taip pat į bendrą susirūpinimą keliacinių klausimų sprendimą įtraukti ir ne romų tautybės asmenis.

Skaidri ir prieinama komunikacija siekiant valdyti lūkesčius

Tinkamas ir tikslingas informavimas apie vietos politiką, strategijas ir projektus labai svarbus siekiant valdyti vietos gyventojų lūkesčius ir užtikrinti sėkmingą integracijos pastangų įgyvendinimą. Tai, kaip projekto tikslai, metodai ir apribojimai komunicuojami vietos bendruomenėms, daugeliu atvejų taip pat svarbu, kaip ir pati informacija. Kartais informacija, kuri vienos šalies nuomone yra aiški ir paprasta, kitų dalyvių gali būti suprantama arba aiškinama kitaip. Tokį (ne)supratimą dažnai lemia tai, kaip pagrindinė informacija komunicuojama tiek bendruomenėse, tiek bendruomenėms.

Vietovių dinamika iš esmės lemia komunikavimo būdus ir priemones ir perduodamą žinią. Daugelis vietos bendruomenių narių dažnai turi nedaug patirties ir gebėjimų dalyvauti, todėl šią dinamiką būtina tinkamai suprasti. Projektų vykdytojai privalo užtikrinti, kad visa informacija apie bendruomenių dalyvavimą projektuose, įtraukties veikloje arba vietos politikos ir strategijų įgyvendinime būtų komunicuojama dalyviams prieinamu ir suprantamu būdu. Tai gali reikšti, kad informaciją gali tekti pateikti suprantamai dalyvių gimtąja kalba, kartais paprastai ir be žargono; ta informacija turėtų būti kartojama dažnai, siekiant užtikrinti, kad visi vienodai ir gerai suprastų tai, kas planuojama ir kokia veikla vykdoma, kaip vykdoma ir kokiomis sąlygomis. Be to, tyrimais nustatyta, kad norint įgyti ir išlaikyti vietos bendruomenių motyvaciją dalyvauti įtraukties veikloje, asmeninė komunikacija yra veiksmingesnė nei

naudojimasis netiesioginiais grupei skirtais komunikacijos kanalais, pavyzdžiui, informaciniais biuleteniais, transliacijomis ir informaciniais lapeliais.

Siekiant tinkamai valdyti lūkesčius ir užtikrinti vienodą supratimą, labai svarbios priemonės, didinančios informacijos apie tai, kaip įgyvendinami veiksmai ir priimami sprendimai, komunikavimo skaidrumą. Informaciją apie vaidmenis ir funkcijas ir jų apribojimus reikėtų pateikti subtiliai, siekiant neparasti pasitikėjimo dėl to, kad nepavyksta patenkinti nepagrįstai didelių vilčių, susijusių su projekto ar politikos rezultatais.

Megara. Meras atvyko į romų rajone surengtą susitikimą tyrimų procesui paaiškinti ir paskatinti žmones jame dalyvauti. Šiame rajone buvo dažnai vykdoma informavimo veikla (© FRA).

FRA 4 nuomonė

Vietos valdžios institucijos ir projektų vykdytojai turėtų imtis priemonių užtikrinti, kad informacija apie projektus ir vietos politiką būtų skaidri ir pateikiama aiškiai, prieinamai ir suprantamai. Komunikacijos metodai turėtų būti kruopščiai parenkami ir taikomi siekiant tinkamai valdyti lūkesčius ir padėti užtikrinti vietos gyventojų dalyvavimą projektuose ir kitoje įtraukties veikloje.

Dėmesys bendruomenės santykiams siekiant geriau suplanuoti integracijos veiksmus

Tyrimas atskleidė keletą įdomių su bendruomenės santykiais susijusių tendencijų, kurios gali turėti įtakos ne tik dalyvavimo ir įtraukimo metodams, bet ir vietoje įgyvendinamų priemonių rezultatams ir sėkmei. Santykiai romų bendruomenėse, įtampa tarp romų ir piliečių ne romų, bendruomenių ir vietos valdžios institucijų galios santykis, vietos valdžios institucijų vaidmuo ir geranoriškumas, kiti įvairių vietos lygmens dalyvių ryšiai, – visi šie aspektai turi įtakos projektų rezultatams ir tam, kaip kuriamos ir įgyvendinamos vietos priemonės ir strategijos. Tyrimai taip pat padeda geriau suprasti pagrindinių rėmėjų, tarpininkų ir pilietinės visuomenės organizacijų svarbą sudarant palankesnes sąlygas įgyvendinti priemones vietoje.

Pagrindiniai rėmėjai, turėdami tam tikrą vaidmenį ar asmenines savybes, vietos bendruomenėse daro didelę įtaką vietos veiklos įgyvendinimui ir sėkmei. Jie gali būti labai svarbūs siekiant motyvuoti pavienius asmenis dalyvauti veikloje, didinti pasitikėjimą projektų vykdytojais ir projektų veikla, taip pat didinti projektų patikimumą. Jei įgyvendinant projektus į tokius pagrindinius rėmėjus atsižvelgiama, jie gali padėti užmegzti ryšius su kitais bendruomenės nariais ir įtraukti juos į vietos veiklą ir projektus.

Bolonija. Vietos sintai ir romai dalijasi nuomonėmis apie pagrindines socialinės įtraukties problemas ir apie tai, kad trūksta bendruomenės atstovų ir tarpininkų (© FRA).

Yra daug būdų žmonėms įgalinti. Tyrimais siekiama suteikti daugiau galių dalyvaujančioms vietos bendruomenėms, pirmiausia aiškinantis jų poreikius, informuojant jas apie jų teises ir apie tai, kaip jomis pasinaudoti, taip pat padedant joms prisidėti prie pokyčių įgyvendinimo. Kai žmonėms suteikiama galimybė išreikšti savo nuomonę bendraujant su vietos valdžios institucijomis, jie įgyja daugiau galimybių kovoti už savo teises ir siekti didesnės emancipacijos. Vietos valdžios institucijos mokosi išklausti savo piliečių poreikius ir nuomones, o vietos gyventojai – išsiugdyti pamatuotus lūkesčius. Dar svarbiau yra tai, kad tyrimai rodo, jog galių suteikimas žmonėms gali padėti keisti stereotipinį romų, kaip amžinų aukų, įvaizdį ir skatinti juos lygiavertiškai dalyvauti socialinio vystymosi ir pažangos procesuose. Keliose vietovėse užtikrinti projektų sėkmę labai padėjo pastangos romų moterims ir jaunimui suteikti daugiau galių.

FRA 5 nuomonė

Prieš ruošdamos ir įgyvendindamos projektus, valstybės narės ir vietos valdžios institucijos turėtų padėti projektų vykdytojams įvertinti vietos lygmens kontekstą, bendruomenių dinamiką ir galios santykį. Vietos valdžios institucijos turėtų nustatyti pagrindinius rėmėjus, padėti jiems užmegzti ryšį su bendruomenėmis ir didinti vietos lygmens įtraukties veiksmų patikimumą. Be to, vietos valdžios institucijos turėtų visiems suteikti galimybę būti išklaustytiems, visų pirma sutelktai siekti suteikti galių romų moterims ir jaunimui.

Dalyvaujamojo požiūrio principų ir lankstumo integravimas į finansavimo mechanizmus ir projektų kūrimą

Tyrimai suteikia vertingų įžvalgų apie tai, kaip geriau parengti, įgyvendinti ir stebėti vietos įtraukties veiksmus, taip pat skatina atkreipti dėmesį į tai, kokių temų ir aspektų reikėtų vengti. Padarytos kelios išvados, kurios gali padėti pagerinti išteklių naudojimą, nesvarbu, koks jų šaltinis: vietos biudžetai, nacionalinis finansavimas, Europos struktūriniai ir investicijų fondai arba kiti. Dalyvaujamojo požiūris yra ypač svarbus įgyvendinant projektus vietovėse, kuriose ankstesnės iniciatyvos nepadėjo užmegzti ryšio su žmonėmis vietos lygmeniu ir paremti romų bendruomenes ir kuriose anksčiau bendruomenės nuolat patirdavo nusivylimą. Tyrimai parodė, kad reikšmingų rezultatų gali duoti ir romų padėtį vietos lygmeniu padėtų pakeisti nedidelio

masto bendruomeninė veikla, be kita ko, informuotumo apie teises ir kultūrinę sąveiką didinimas, priemonių orientavimas tiek į romus, tiek į kitus piliečius, taip pat lankstesnių sistemų ir ilgesnių terminų taikymas. Siekiant užtikrinti ilgalaikį ir tvarų poveikį, svarbu, kad vietos lygmens priemonės būtų kuriamos ne atskirai, o atsižvelgiant į platesnį romų ir marginalizuotų ar pažeidžiamų bendruomenių socialinės įtraukties projektų kontekstą. Projektai sėkmingesni, kai jie paremti jau esamais pasitikėjimu ir solidarumu pagrįstais santykiais, kurie padeda stiprinti socialinę bendruomenių ir tarpbendruomeninę struktūrą.

Be to, iš tyrimų aiškėja, kad bendruomenės lygmeniu įgyvendinant projektus ir integravimo veiksmus ne visada skiriama pakankamai laiko atsižvelgti į procesus, susijusius su dalyvių dalyvavimu, pasitikėjimo stiprinimu, mokymu ir gebėjimų ugdymu, taip pat stebėjimu ir vertinimu arba lankstumu, kai reikia koreguoti veiklos prioritetus ar kryptį. Skiriant daugiau laiko ir užtikrinant didesnį lankstumą dalyvaujamojo požiūrio principams ir cikliškiems procesams, kurie suteikia galimybę peržiūrėti ir iš naujo pritaikyti projektus, taip pat galima pasiekti ilgalaikių ir svarių rezultatų.

Be to, dabartinės finansavimo priemonės paprastai orientuotos į kiekybinius rodiklius ir rezultatus, kad būtų galima nustatyti projektų sėkmę ir užtikrinti atskaitomybę paramos teikėjams ir finansavimo mechanizmams. Tačiau ne visi svarbūs rezultatai įvertinami kiekybiniais rodikliais. Užfiksuoti svarbų dalyvaujamojo procesų ir subtilesnių padarinių, kaip antai įgalinimo ir bendruomenių socialinės struktūros pokyčių, poveikį sunku; paprastai vertinant projektus į tai neatsižvelgiama. Dalyvaujamojo požiūrio diegimas gali būti nuvertintas, jei formalieji projektų atsiskaitymo mechanizmai jo neatspindi.

Pavlikeni. Vietos lygmens priemonė, sutelkta į švietimo iniciatyvas, įskaitant paramą dalyvavimui ikimokykliniame ugdyme (©FRA).

FRA 6 nuomonė

Valstybės narės ir vietos valdžios institucijos turėtų užtikrinti vietos lygmens projektų ir platesnės nacionalinės, regioninės ir vietos integracijos politikos ir strategijų ryšį, kad būtų užtikrintas tvarus ilgalaikis poveikis.

Valstybės narės ir vietos valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad bendruomenių lygmeniu įgyvendinant projektus ir integracijos veiksmus būtų skiriama pakankamai laiko prisitaikyti prie procesų, susijusių su dalyvių dalyvavimu, pasitikėjimo stiprinimu, mokymu ir gebėjimų ugdymu, taip pat stebėjimu ir vertinimu. Jos taip pat turėtų remti dalyvaujamojo projektus, kuriuos įgyvendinant kiekybinių ataskaitų apie rezultatus teikimas derinamas su visapusiškesniu įtraukimo ir dalyvavimo supratimu. Susitelkimas ne į laukiamus rezultatus ir kiekybinius rodiklius, o į įgyvendinimo procesą, gali padėti užtikrinti svaresnius pokyčius žmonių, kuriems padėti tokie projektai ir veiksmai skirti, gyvenime.

Šioje ataskaitoje pateikiamos pagrindinės išvagos, padarytos įgyvendinant ES pagrindinių teisių agentūros projektą, skirtą užtikrinti vietos bendruomenių dalyvavimą romų įtraukties veikloje ir išsiaiškinti, kaip kuo geriau įtraukti romus į integracijos pastangas vietos lygmeniu. Įgyvendinant projektą buvo skatinamas vietos valdžios institucijų ir gyventojų, ypač romų, bendravimas ir aiškinamasi, kokie aspektai veikia, o kokie ne, ir kodėl taip yra. Tyrimui pasirinkta 21 vietovė iš 11 valstybių narių su įvairiomis vietos aplinkybėmis, poreikiais ir iššūkiais. Tačiau tyrimai visose jose parodė, kad norint tikrai pagerinti romų gyvenimą visoje ES, būtina geriau naudoti išteklius.

Ši ataskaita, kurioje apžvelgiamos pagrindinės tyrimų išvados, suteikia galimybę tobulinti vietos lygmens integracijos priemonių kūrimą, įgyvendinimą ir stebėseną visų visuomenės paribiuose gyvenančių žmonių, romų ir kitų asmenų naudai.

Papildoma informacija

Visa ataskaita *Working with Roma: participation and empowerment of local communities*, („Darbas su romais. Vietos bendruomenių dalyvavimas ir galių joms suteikimas“) skelbiama adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/empowering-roma>.

Daugiau informacijos apie projektą, įskaitant vietos atvejų tyrimus anglų ir nacionalinėmis kalbomis, taip pat kiekvienos dalyvaujančios vietovės vaizdo įrašus ir kitą medžiagą galima rasti projekto interneto svetainėje adresu <http://fra.europa.eu/en/project/2015/local-engagement-roma-inclusion-leri-multi-annual-roma-programme>.

Taip pat žr. susijusius FRA leidinius:

- FRA (2018), *Transition from education to employment of young Roma in nine EU Member States* („Jaunų romų perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką devyniose ES valstybėse narėse“), Liuksemburgas, Leidinių biuras (skelbiama anglų kalba)
- FRA (2018), *Anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion* („Priešiškumas romams kaip kliūtis romų įtraukčiai“), Liuksemburgas, Leidinių biuras (skelbiama anglų kalba)
- FRA (2016), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS II) Roma – Selected findings* („Antroji apklausa apie mažumas ir diskriminaciją ES (EU-MIDIS II). Romai. Atrinkti rezultatai“), Liuksemburgas, Leidinių biuras (skelbiama 22 kalbomis)

Daugiau informacijos FRA veiklą, susijusią su romų teisėmis: <http://fra.europa.eu/en/theme/roma>.

Leidinių biuras

FRA – EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
T + 43 158030-0 – F + 43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Nuotraukos (ant viršelio ir tekste, iš kairės į dešinę):
© FRA-LERI_Stara_Zagora; FRA-LERI_Hrabusice; FRA-LERI_Sokolov.

Norėdami panaudoti arba atgaminti nuotraukas arba kitą medžiagą, kuri nėra apsaugota FRA autorių teisėmis, privalote gauti autorių teisių turėtojų tiesioginį leidimą.

Print: ISBN 978-92-9474-524-8, doi:10.2811/81870
PDF: ISBN 978-92-9474-520-0, doi:10.2811/24772